

GONDOLATOK NYELVÉSZETRŐL ÉS AKADÉMIÁRÓL

BALÁZS GÉZA

Azzal a felvetéssel kezdjük, hogy hol a kulturális nyelvészet mostanában? Más-ként: hol a színes, élvezetes, magával ragadó, bűvárkodásra, ismeretszerzésre, beszélgetésre ösztönző nyelvészet mostanában? Költői válasszal élve, „barátságos, meleg szobában”. A valódi válasz: sehol. A szélesebb körű, talán leginkább kulturálisnak nevezhető nyelvészet mintha hiányozna a tágabb társadalmi és a szűkebb nyelvészeti közéletből, az egyetemi nyelvészeti tanszékekről, a nyelvészeti konferenciákról és folyóiratokból. Nyelvészeti asztaltársaságok sincsenek. A legendás Kruzsokról, nyelvész közösségről ma már aligha tudnak bármit is korunk nyelvészei; a föltámasztására alakult 2000 és 2010 közötti próbálkozásunknak, a Szarvas Gábor-asztaltársaságnak is vége. De legalább megpróbáltuk. Nem is olyan rég, talán az 1990-es évekig a magyar nyelvészet két zászlóshajója, a 150 éves *Magyar Nyelvőr* és a 120 éves *Magyar Nyelv* tele volt színes, érdekes nyelvi- és művelődéstörténeti „apróságokkal”, szómagyarázatokkal, nyelv(járás)i adatokkal, könyvismertetésekkel, beszámolókkal, sokfelől (tanároktól, vidékről) érkező írásokkal, hozzászólásokkal, ezekre történő válaszokkal. Ha valaki (nem nyelvészként) előveszi e nyelvészeti folyóiratok ötven-száz évvel ezelőtti számait, nem fogja letenni, mert annyi érdekességet talál bennünk.¹ Ma viszont aligha akad olyan nyelvészeti folyóirat, amelyet nem nyelvészek böngésznének, igaz, már a nyelvészek sem, de erről később. Mert miről szól mostanában a nyelvészet, a nyelvtudomány? Természetesen a nyelvről. Az embereket minden korban érdekelte, így most is érdekli a nyelv. Legalább annyira, mint a történelem, a földrajz, a csillagászat. Lőrincze Lajos és Grétsy László 1967-ben éppen az akkor nagyon sikeres „csillagászati hét” mintájára indította el a magyar nyelv hete – máig tartó – sorozatát. De ha megnézzük az igen tekintélyes nyelvtudományi szakirodalmi termést, azt tapasztalhatjuk, hogy a kutatások, megjelent művek jó része eltávolodott a mindennapi emberek érdeklődésétől. Bár találkozunk olyan könyvcímekkel, amelyek még azt sugallják, hogy a nyelvészet sokszínű: *A sokszínű alkalmazott nyelvészet* (2012), *A folyton megújuló nyelvészet* (2011), persze tartalmukban már nem tükrözik ezt; és természetesen vannak olyan nyelvészeti munkák, amelyek aktuális, friss témákban színvonalasan és vonzó stílussal szólnak a nagyközönséghez, például Horváth Péter Iván (*Nyelvi kérdések* (2015), Grétsy László *Anyanyelvünk tájain* (2016), H. Varga Márta *Változó anyanyelvünk*

1 Lásd bővebben: BALÁZS Géza – MINYA Károly – PÖLCZ Ádám: Közösségi nyelvészet. *Magyar Nyelvőr*, 2025/4.

(2019), Kemény Gábor *Tanuljunk magyarul is!* (2020), Adamikné Jászó Anna *A gondolatokhoz odataláló nyelv* (2020), aztán Nádasdy Ádám *Szmoking és bermuda* (2024) és Minya Károly *Derűs nyelvművelés* (2024) című művei.

AZ MTA ÉS A NYELVÉSZET

Persze erre mondhatjuk, hogy a tudománynak elsőrendű feladata a kutatás, új összefüggések, megoldások keresése, nem pedig az érdeklődő nagyközönség kiszolgálása. De azért az mégiscsak furcsa, hogy egy nagyon is „embertudomány”, sőt meglátásom szerint talán a leginkább emberhez kapcsolódó tudomány (mégpedig tehát a nyelvészet) mennyire elszakadt a mindennapi embertől. Nem akar szólni közérthetően, embereket látva és megszólítva közérdekű nyelvi jelenségekről, nyelvi problémákról, nem akar segíteni az emberek nyelvi konfliktusaiban, de még csak kíváncsivá sem akar tenni senkit a nyelvi kérdések iránti érdeklődés felkeltésével.

Közben azért a nyelvtudomány igyekszik olyan kérdésekkel foglalkozni, amelyek azt a látszatot keltik, hogy az elméleti jellegű vizsgálódások mellett törekszik az alkalmazásra, vagyis az eredmények hasznosítására. A legtöbb nagy nyelvészeti kutatási program jelentős állami támogatással valós társadalmi problémát feszeget és kutat (anyanyelvoktatás, szövegértés, sérültek, romák nyelvi egyenlősége, a határon túli magyar nyelv helyzete, a jogi nyelv, az álhírek kérdései, a nyelvtechnológia és a mesterséges intelligencia – utóbbi három jelentős MTA-támogatással). Ám ezeknek a valóban fontos, izgalmas és hasznos témáknak a kutatása nyelvtudományi belügy marad, nem kelt figyelmet, nem vált ki semmilyen közéleti hatást, vitát, nem megy át belőle semmi a gyakorlatba. (Más tudományokban is van ilyen.)

a nyelvtudomány nem szakadhat el a mindennapoktól

A most 200 éves MTA nyelvészei kiemelt kutatási programjaikról olyan beszámolókat írtak, amelyek legfőbb egy kutatóintézet alapkutatásai közé tartoznának, de nem vagy csak nagyon távolosan mutatnak kapcsolatot a mindennapokkal, aligha teljesítik az MTA jelszavát, hogy ti. „a nemzet tanácsadója”. 1) A Magyar Nemzeti Helynévtár Program célja a Kárpát-medencei magyar történelmi helynevek gyűjtése és adatbázisba rendezése,

ezzel a helytörténeti kutatások segítése; 2) a magyar nyelv digitális támogatása, az online térben való fennmaradása és korszerű nyelvtechnológiai eszközökkel való tanulmányozása; végül 3) az álhírek nyelvészeti azonosítására vállalkozó program célja olyan digitális tartalomelemző eszközök kifejlesztése, amelyek lehetővé teszik az álhírek, áltudományos nézetek kiszűrését azok nyelvi megformálására alapozva. Többek között mobiltelefonos alkalmazás is készül.

Bármennyire is fontos tudományos és helytörténeti szempontból a magyar helynevek (dűlőnevek) gyűjtése és adatbázisba rendszerezése (ez egyébként az 1960-as évektől folyik, számos vármegye anyaga meg is jelent), nehéz szoros kapcsolatát látni a mindennapi nyelvi problémákkal. A magyar nyelv digitális támogatására alapvető szükség van, de milyen gyakorlati eredményre lehet számítani? Megtudhatjuk, hogy „készül a legközelebbi nyelvrokonaink, a hantik és a manysik nyelvének megőrzését célzó annotált nyelvi korpusz is. Megújul az MTA helyesírási tanácsadó portálja, az elektronikus feldolgozás és online közzététel érdekében digitalizálják *A magyar nyelv nagyszótárának* négy millió tételes cédulagyűjteményét”.² Ezek mind-mind korábbi, már folyó, a nagyszótár esetében egy évszázada húzódó és természetesen a Nyelvtudományi Kutatóközpont alaptevékenységét jelentő munkák. Az álhírek azonosítása (akár mobilalkalmazással) életbevágóan fontos; de nem inkább az lenne a cél, hogy álhírek ne szülessenek, ne terjedjenek, de ha mégis, akkor az emberek saját védekező képességükkel (immunrendszerükkel) és ne mobilalkalmazással

2 KECSKEMÉTI Gábor: A magyar nyelv kutatása és ápolása a Magyar Tudományos Akadémia 200 éves történetében. 2025. június 5. <https://mta.hu/mta_hirei/a-magyar-nyelv-kutatasa-es-apolasa-a-magyar-tudomanyos-akademia-ketszaz-eves-torteneteben-114430>

Nemes cselekedet –

A Magyar Tudós Társaság (később Magyar Tudományos Akadémia) alapítása a pozsonyi diétán 1825. november harmadikán (*Vasárnapi Újság*, 1880. 21. szám, 337. oldal)

óvakodjanak tőlük? És mitől lesz ez az alapkutatást végző kutatóintézetektől MTA-szintre, avagy „a nemzet tanácsadója” szintjére emelt projekt?

A tisztességesen kimutatott kutatási eredmények pályázati jelentésekben porosodnak, és ha megvizsgálunk, hogy adott területen javult-e a helyzet, azt találunk, hogy nem, vagy inkább romlott. A legtöbb esetben jobb is ez, mert-hogy a kutatási eredmények eleve alkalmatlanok is voltak bármilyen gyakorlati hasznosításra, leginkább csak a kutató és a kutatás reprezentálására szolgáltak.

Nem volt ez mindig így! A magyar nyelvtudomány szervezeti megalapozása és megerősödése a 19. században történt. Ha megnézzük az 1872-ben indult és ma is megjelenő *Magyar Nyelvőr* című folyóirat első évtizedeit, azt látjuk, hogy sokrétűbb, színesebb volt az akkori nyelvtudomány érdeklődési területe. Például sokkal többen, nem nyelvészek is írtak a lapba. Az egyes tudományterületek változása – bővülése vagy szűkülése – természetes folyamat. Szoktuk mondani, hogy kétféle tudományos érdeklődés van: az egyik szerint sok mindenről tudunk valamit, a másik szerint egy valamiről tudunk mindent. A mindent persze elvethetjük; a tudomány mindenhatóságába vetett hit már a múlté. Akkor marad a valamiről tudunk valamit, esetleg a mindenről tudjuk valamit. A 20. század végi tudomány azonban egyre inkább föladja a mindent. A nyelvészeknél már korábban elkezdődött ez a folyamat. A nyelvésznek indult, de azután részben a nyelvtudomány eltorzulása, részben megélhetési problémák miatt a könyvtártudományba menekült Sebestyén Géza korábban így jellemezte ezt a helyzetet: „A nyelvben a nagy belső összefüggéseket keresni, ez a nyelvésznek talán legmértőbb, de egyben legnehezebb feladata. Hallatlan nehézségének az az oka, hogy egyszerre két dolgot követel meg a tudóstól: igen

Tekintetes Nemes Pest Vármegyének 1832^{dik} Eszte. Januarius 14^{dik} Napján Pesten tartatott Köz Gyűléséből költ: Hirdető-Levél.

22. Minthogy már az 1821^{dik} Esztendei Ország Gyűlése, a' Honnyi Nyelvnek terjesztését hátráltató akadályoknak elhárítások, 's terjesztetésének minél fogamatossabban leendő eszközöltetése eránt gondoskodott, a' közelebb szerentséssen befejezett 1830^{dik} Esztendei Ország-Gyűlésén pedig, a' Törvényhozó Test által, e' részben, a' legcélelányossabb törvényes Intézetek tétettek, amál fogva a' Megyebeli Rendek is kötelességeknek lenni tartván a' Megyebeli Lakosok között is, ezen az egész Haza által forróan ohajtott céljának elérését sikeresen előmozdítani: azon meggyőződéstől, — hogy a' Honnyi Nyelvnek minél szélessebb terjedése a' Nemzetiségnek, 's ez által a' Haza boldogságának előmozdítására, 's az egyes Polgárokat öszve kaptató, azomban a' külömbféle Nyelvek által nem kevésbé megtárgált Köteleknek inkább inkább való öszve szorításokra, egy egy leghathatósabb Eszköz légyen, — vezérlett ebbeli gondoskodások azon Rendeléseken kívül, mellyek a' közelebb múlt Esztendei 313^{ik} Szám alatt, a' Törvénykezésnek, 's a' Köz dolgoknak folytatások módja eránt már közönségessé tétettek újonnan következő Rendszabásokat, és határozásokat szülte: —

1^{ször} Minthogy a' környűllások, és a' tapasztalás leginkább kifogja fejtent azt: hogy minémű Rendeléseknek leszzen leg szerentsésebb fogamatjuk, 's hogy ne talán még pótolólag minémű határozásokat légyen szükséges tenni, annál fogva, egy a' Magyar Nyelv terjesztésére ügyellő következő Tagokból álló, állandó Megyebeli Kiküldöttség neveztetett úgy mint: Második Al Ispány Dubravitzky Simon Úrnak Elölülése alatt, Gróf Keglevich László, Bárá Podmanitzky Károly, Bárá Orczy György, Gróf Teleky Sámuel, N. Csongrád Vármegye Fő Ispányi Helytartója, Gróf Károly Lajos, Gróf Fekete Ferencz, Gróf Szécheny István, Gróf Károly István, Gróf Károly György, Nemes Krassó Vármegye Fő Ispányi Helytartója, Császári Királyi Kamarás Gyürky Pál, Királyi Tanácsos Gosztonyi Miklós, Mérey László, Döry László, Jankovich Miklós, Fáy András, Revitzky Imre,

Az 1832. január 14-i Pest vármegyei közgyűlés határozatáról szóló hirdetmény, amely „a magyar nyelv terjesztésére és virágba hozására” felállított küldöttség munkájáról szól
(Magyar Nemzeti Levéltár)

nagy anyagismeretet és igen nagy áttekintő, szintetizáló képességet. Az utóbbi szárnyakat ad, az előbbi megment az üres spekulációktól”³.

A tudományos világ nagy része a specializáció felé haladt, melynek betetőzése a posztmodern bizonytalanság, dekonstrukció, társadalmi konstruktivizmus, morális relativizmus, előírt beszédkód és a történeti-társadalmi zavarokat követően a lélektani és nyelvi elbizonytalanodás. A jelen helyzetet pontosan jellemzi Tanczos Vilmos kolozsvári néprajzkutató: „Manapság mindenki relativizál, dekonstruál, és ott gyengíti a hitet, a közösségi tudatot, ahol csak lehet. Ezt teszi a nyelvész, az irodalmár, az antropológus”.⁴

VISSZAVONULT, BEZÁRKÓZOTT NYELVTUDOMÁNY

Talán mégsem természetes és semmiképpen sem célravezető, hogy a magyar nyelvtudomány annyi területről visszavonult, és különösen az utóbbi évtizedekben a mérhető, leszámolható, ismételhető, valamint a divatosnak kikiáltott nemzetközi tudományi trendekhez és témákhoz szigorúan és szolgáian ragaszkodva öncsonkítást hajtott végre.

Egyik idős, egyébként modern nyelvészeti diszciplínát képviselő nyelvészünk, aki még a hagyományos budapesti nyelvészeti iskolában nevelkedett, azt írja egy helyen, hogy egy ideje hiányzik neki az a színes, élvezetes, kulturális nyelvészet, amelyet például a budapesti egyetemen Szathmári István végzett. A 100 éve született és 95 éves korában meghalt Szathmári professzor végtelenül rokonszenves, választékosan beszélő tanáregyéniség volt, és valóban számos nyelvészeti területen dolgozott. Fő területe a stilisztika volt, az irodalmi nyelv, a retorika, de foglalkozott nyelvtörténeti, nyelvjárási, nyelvtani, nyelvhelyességi kérdésekkel, valamint tudománytörténettel is (a tudománytörténetre később még visszatérek). Szathmári tanár úr nagyszámú könyvei, ismeretterjesztő írásai, rádióelőadásai mellett évtizedeken át stíluskutató csoport néven összefogta az ország összes felsőoktatási intézményének kutatóit. Szinte minden nyelvi területtel foglalkozott, ismerte a fél ország. Ma már nincs ilyen kezdeményezés vagy gyakorlat.

Mi az, ami visszaszorult vagy eltűnt a magyar nyelvtudományból?⁵ A Szathmári-féle tudóstánártípus teljesen. De szinte nyomtalanul eltűnt a filológiai (történeti és mai nyelvi jelenségekkel, szavakkal, szövegekkel aprólékosan foglalkozó) nyelvbúvárlat, melynek nem volt célja valami nagy fölfedezés, pusztán adatokat keresett és talált, amelyeket esetleg mások felhasználhattak. Nyomtalanul eltűntek a nyelvészeti lapokból az etimológiák, a szó- és szólásmagyarázatok. Mivel a magyar akadémiai nyelvtudomány a '90-es években kiseprűzte a nyelvművelést, így az nem *comme il faut*, azaz nem illő (sőt egyenesen illetlen), tudománytalanlannak vagy áltudományosnak nevezett tevékenység lett. Holott a nyelvművelés valamilyen formában az ókori kezdetektől végigkísérte a nyelvtudományt, és legfőbb jellemzője az volt, hogy odafigyelt a mindennapi nyelvi gyakorlatra, felhívta a figyelmet a nyelvi változásokra. Azután vagy mondott erről valamit, vagy nem. Sokféle nyelvművelő volt, egyesek olykor igazságosztó szerepben léptek föl, de én inkább a tudós nyelvművelők, Lőrincze Lajos, Kovalovszky Miklós, Tompa József, Rácz Endre, Kemény Gábor, Murádin László, Grétsy László nevét említeném, akiktől távol állt a megmondó szerep. Ennek a színes, széles körű nyelvművelő tevékenységnek elméleti alapjait is megteremtették a kétkötetes *Nyelvművelő kézikönyv* grandiózus, nyelvtani-stilisztikai alapokon álló rendszerével.

A '90-es évekig természetes volt, hogy a nyelvészeti folyóiratokban és a lapok nyelvi rovataiban (szinte minden lapnak volt valamilyen nyelvi rovata) folyamatosan szó esett a felbukkanó nyelvi jelenségekről, nyelvi divatról, a tömegkommunikáció nyelvéről, a reklámyelvéről, a feliratokról, a nyelvi viselkedésről (illetlenül), az iskolai nyelvhasználatról, a vallási nyelvi jelenségekről. Jelen sorok írója

oda kell figyelni
a hétköznapi
nyelvi gyakorlatra

3 SEBESTYÉN Géza: *Nyelv és nyelvtudomány. A nyelvelmélet alapelvei*. Kir. M. egyetemi Nyomda, Bp. 1939. 38.

4 Határhelyzet. Régheny Tamás interjúja Tanczos Vilmossal. *Ökotáj*, 2007/37–38.

5 Lásd bővebben: BALÁZS Géza: *Színíelen nyelvtudomány = Társadalom, kultúra, nyelv. Filológia tágabb kontextusban*. szerk. NAGY Sándor István, MTA Modern Filológiai Társaság, Bp. 2025.

ifjú kutatóként olyan meglepő, sőt egyenesen formabontó témákkal jelentkezett, mint a firkálások, tetoválások, jelszavak; ilyen témájú tanulmányait a vezető nyelvészeti folyóiratok nyitott személyiségű szerkesztői (Benkő Loránd, Lőrincze Lajos, Szende Aladár) rendre be is fogadták. Ma hasonló témájú dolgozatok nem jelennek meg nyelvészeti folyóiratokban. A ma már csak kevesen lévő nyelvművelők elmondhatója annak, hogy a társadalom felől olykor mekkora érdeklődés, figyelem irányul a nyelvi kérdésekre, s hogy ez milyen szép szolgálat, egyben ötletadó, felhajtóerő a nyelvművelő számára.

ÖNCÉLÚ SZCIENTIZMUS: A TUDOMÁNYMETRIA

Mi az oka ennek az új helyzetnek? Első válaszunk: változott a világ és a tudomány. Hozzátehetjük: szigorúbb lett a tudomány. A vezető nyelvészeti folyóiratok a tudománymetria (nemzetközi minőségbiztosítás) jegyében ma már kifejezetten „lektorált” folyóiratok (nem mintha korábban ne lett volna lektorálás, csak nem csináltak belőle hókuszpókuszot). A szerkesztőség korábban is bekért véleményeket, majd döntött a közlésről. Ha végignézzük a két százévesnél is idősebb nyelvészeti folyóirat korábbi évfolyamait, állíthatjuk, hogy elődeink (a modern minőségbiztosítási elveket nem ismerve) mindig jó érzékkel döntöttek. Nincs szégyenkezni valójuk az egykori szerkesztőknek, holott nem tudták, hogy mi a tudománymetria. Ha pedig tévedtek valamiben, az sem szégyellnivaló, hiszen a tudomány útja folyamatos „tévedéseken” át vezet. Ha kipróbálunk egy utat, és az nem tűnik sikeresnek, akkor lehet választani egy másikat, s legalább kizártunk egy fölösleges irányt.

» » sokszínűből
egysíkúvá vált a
nyelvtudomány

Manapság egy körvonalazatlan, elvont „tudományeszmény”, „tudományosság” jegyében szigorúbb a szűrő. Ha egy tanulmány (írás) nem illik bele az éppen időszerű tudományos divatba, akkor nem közlik. Az elutasításnak leginkább a következők az indokai: nem tisztázott az elmélet, a módszer; és persze szinte minden elutasítás mögött ott van – kimondatlanul – a személyes ok is: nem szeretnék a saját csapatukban látni az illető szerzőt. Ha ma valaki pusztán stilisztikai, szemiotikai, strukturalista vagy generatív grammatikai jellegű dolgozattal jelentkezik, el fogják utasítani, holott ötven éve ez volt trend. Ám ha a most mindent eluraló névtani, különösen kognitív onomasztikai vagy egy bizonyos csoporthoz kapcsolódó kognitív jelzővel ellátott dolgozattal lép fel, nyitottan fogadják.

A tudomány egyetemes nemzetközi mércéje már régen eltorzult. Alan Sokal és Jean Bricmont *Intellektuális imposztorok* című könyvében találjuk a következőt: „Az az elképzelés, hogy a tudománynak rögzített és egyetemes szabályok szerint lehet és kell működnie, egyfelől irreális, másfelől veszélyes [...] naiv az az elképzelés, hogy léteznek kontextusfüggetlen szabályok egy elmélet verifikálására és falszifikálására; vagy másképpen fogalmazva, az igazolás kontextusa és a felfedezés kontextusa párhuzamosan fejlődik a történelemben”.⁶ Egészen egyszerűen minden tudományos kutatás nem szorítható egyetlen járomba; elég ha Newton almájára, Kekulé „álmára”, vagy Bolyai Jánosnak a matematikát megújító fölfedezésére gondolunk. A legújabb Nobel-díjasaink is sokat tudnak erről.

De maradjunk a sokszínűből kevés színűvé vált nyelvtudománynál. Előtérbe kerültek az egy adott (divatos) tudományos paradigmához, iskolához, intézményhez közel álló, szigorúan elméleti jellegű tanulmányok. Senki nem tette szóvá, de az egykori, a teljes magyar nyelvészközösségre nyitott és ma is meglévő nyelvészeti lapok ma már kizárólag egy adott intézményt vagy tudományos irányzatot képviselnek: tematikai és szerzői gárdájuk leszűkült, azt is mondhatnánk: egyetlen témára, irányzatra szakosodtak. Egyes lapok őrzik még egykori nevüket (például a *Magyar Nyelvjárások*, holott a nyelvjárás-kutatás már nem a fő profiljuk), mások már meg is változtatták (a *Néprajz és*

6 ALAN SOKAL – JEAN BRICMONT. *Intellektuális imposztorok. Posztmodern értelmiségiek visszaélése a tudománnyal*. ford. KÜTROVÁČZ GÁBOR, Typotex, Bp. 2008. 105. és 108.

Egyirányú utca –
A mai Széchenyi István
(egykor Ferenc József) tér,
szemben a Magyar Tudomá-
nyos Akadémia épületével
1936-ban
(Fortepan / Gali)

Nyelvtudományból pusztá Nyelvtudomány lett; idő kérdése, hogy az elé mikor illesztenek valami szűkítő jelzőt).

Az elmúlt két évtizedben a tudományokban eluralkodtak az „akadémiai” kritériumok, számonkérlik a nemzetközi elismertséget, a nemzetközi tudományos irányzatokhoz való kapcsolódást, a nemzetközileg elfogadott tudományos eljárások (módszerek) alkalmazását. A tudománynak nemzetközi szintéren kell helyt állnia. Ám ha csak mindig a nemzetközi szintérre tekintünk, azzal összevetve viszonyítunk, akkor bizonyos témák, területek, műfajok háttérbe szorulnak. Egy példa. Ha ma valaki egy „trendi”, a nemzetközi és ennek nyomán a tudományos közösség által elfogadott, bejáratott „jelzővel” ellátott nyelvészeti diszciplínában, szigorúan annak elvei alapján, a leginkább ismert nevekre és eljárásokra hivatkozva bont ki valamit, akkor annak sokkal nagyobb esélye van a megjelenésre, mint annak, aki írását nem öltözteti fel egy adott diszciplína terminológiájával, hivatkozási kultúrájával. Például éppen azért, mert van egy ötlete, meglátása („almája”, „álma”), ami nem kapcsolódik már bejáratott diszciplínához. Tehát az ötlet, a meglátás (a kreativitás s ennek nyomán az innováció) mintha háttérbe szorulna (holott ma már a csapból is az innováció folyik) – hiszen nincs még igazolva (verifikálva és falszifikálva), tehát ki tudná az megítélni, meg egyébként is... Régen nem voltak ilyen tudományelvek, és mégis mindent meg tudtak ítélni. Megtoldom a példát egy személyes élménnyel. Külföldi, egyébként a világ egyik legelismertebb egyetemén dolgozó, idősebb professzor asszony írt egy tanulmányt, segítettem neki magyar nyelvre átültetni. Ne boruljunk le az egyetemi rangsorok előtt, a professzor asszony írása egy gimnáziumi tanulót sem érte el. Arra kért, hogy az elejére tegyek be két hivatkozást két neves nemzetközileg elismert nyelvészről, mindegy, hogy mit, mert akkor biztos elfogadják az írását. Semmiben nem különbözött ez a szocializmus időszakában általunk megismert „vörös farok”-megoldástól.

öncélú tudományelvűség

Noam Chomsky, a világhírű amerikai nyelvész nem szépeleg, hanem Orwellre utalva mondja, hogy bizonyos tudományos viselkedésmód „olyasfajta maszturbációs fantáziáláshoz hasonlít, amelyben a tények világa aligha számít”,⁷ és leleplező adatokat közölnek a posztmodern gondolkodás, az ismeretelméleti, kognitív és kulturális relativizmus, a „ködös korszellem” külföldi pápáiról (könnyen ráismerhetünk hazai követőikre, másolóikra, csak a hivatkozásokat kell nézni).⁸

A szigorúan „tudományos” elveket szolgálva követni akarják a kutatók – meglátásom szerint leginkább a betagozódni igyekvő legfiatalabbak (hiszen a pályája elején senki nem akar szembemenni a forgalommal), na meg az örök ötlettelenek. Pusztay János professzornak van erre egy disztichonja: „Boldoguláshoz bőven elég beszimulni a sorba. / Boldog akarsz lenni? Önmagad útját járd!”⁹ Aki boldogulni akar a tudományos életben (kutatói, tanári állást akar kapni, pályázatot akar nyerni), az igyekszik megfelelni az elvárásoknak. Így születnek a teljesen egy kaptafára gyártott tudományos dolgozatok: Bevezetés,

Anyag és módszer, Eredmények, Következtetések. Az elvárásokba egyáltalán nem fér bele egy vadonatúj (még bizonyítatlan, elsőre talán teljesen meghökkentő) ötlet, elképzelés. Bizonyos műfajokat, főleg kisebb írásokat pedig egyáltalán nem jegyez a tudományos élet. Meglepődtünk, amikor először hallottuk, hogy a szótárkészítés nem számít tudományos munkának. Azután kiestek a tudomány-mérésből a tankönyvek. Majd következtek a konferenciakiadványok. Jó, az utóbbiakat átneveztük tanulmánygyűjteménynek. Később szóltak, hogy a tudománytörténet sem tartozik a tudományosan értékelhető szférába. A tudományos munkát értékelő rendszer nem honorálja a szerkesztett köteteket sem. A könyvismertetés vagy kritika sem számít tudományos teljesítménynek, egy tudósítás vagy beszámoló pedig semmiképpen nem. A napilapcikk már korábban sem került szóba. Azután arról hallottunk, ha egy dolgozat nem ér el bizonyos oldalszámot (leütésszámot), tudományos szempontból akkor sem vehető figyelembe. Semmi baj, bármelyik írásunkat fel tudjuk habosítani, és akkor majd megszerez az oldalszám.

A tudományok eltorzulása (a krízis egyik jelensége) miatt beszél Hamvas Béla – egyébként Jung nyomán – öncélú tudományelvűségről (szcientizmusról), „ami a világot pusztán tárgyi valóságnak képes látni”, és ezért „tekinthető joggal a tudatlanság és az Istentől való elfordulás kifejeződésének, mely összeegyeztethetetlen a hagyományok létfelfogásával”.¹⁰

SZÍNES NYELVTUDOMÁNY

Ha valaki néhány sorban egy kis nyelvi adalékkal (talált nyelvi adat, gyűjtés, szófejtés) áll elő, annak nincs tudományos értéke. Pedig az efféle színes, művelődéstörténeti és olykor interdiszciplináris jellegű nyelvészet igen hasznos lehet. Az antropológiai irányzatok eleve többre értékelik a gyűjtött (empirikus) anyagot, vagyis az adatot, a jelenséget magát. És az elmélet csak ezután következik, ha egyáltalán következik. Néprajzos-nyelvész alapállásomat a legnagyobbaktól tanultam, akik azt mondták, az adatgyűjtés a legfontosabb, mert lehet, hogy később már nem lesz lehetőség összegyűjteni, az elemzés ráér, ráadásul az adatokból koronként más és más következtetést lehet levonni. Az adat nem évül el, az elméletek viszont igen.

Nekem nagyon hiányoznak a mai nyelvészeti folyóiratokból a mai magyar nyelvre való reflexiók. Elfogadom, hogy szigorúan tudományos szempontból helye lehet olyan kutatásoknak és publikációknak, amelyek – lehetőleg angol nyelven, mert az ugye a tudomány nyelve – egy ötezer évvel ezelőtti lehetséges

7 Idézi: Uo. 344.

8 Lásd bővebben: BALÁZS Géza: *Tudományművelés és tudománymímélés = Valósághajlítás. Tudomány, művészet, média.* szerk. BALÁZS Géza – NAGY Dániel, Bolyai Műhely Alapítvány, Bp. 2023.

9 „Önmagad útját járd!” Pusztay János Prima Primissima-díjas nyelvészprofesszorral, íróval, költővel beszélget Fűzfa Balázs. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2015. 143.

10 HAMVAS Béla: *Az ősök nagy csarnoka.* I. köt. India. Medio, h. n., 17–20. és BALÁZS Géza: *A Hamvas-univerzum.* Tempevölgy (megjelenés alatt)

uráli szóról, esetleg egy senki által nem ismert indián nyelv különleges morfológiai jelenségéről szólnak; de azért jobban érdekelné egy valódi tudományos vita a magyar (székely) rovásírásról (ugyanis teljesen elbeszélnek egymás mellett a „bronzkori magyar írásbeliség”, a nagy kiterjedésű rovásírás-hagyomány és a szórványyszerű „székely rovásírás” kutatói); még mindig nem érzem lezárhatónak a palóc, székely vagy moldvai nyelvjárási kérdést, az sem baj, ha lezárhatatlan, de legalább időnként össze kellene foglalni, hogy állunk ezzel, mi a mai ismeretekben a fikció, mi a lehetséges, s mi a bizonyított. Miért nincs valódi érveken alapuló vita a (nyelv)rokonságról, különös tekintettel arra, hogy egyre több terület kapcsolódik be a kutatásba? Nagyon hiányzik a mai magyar nyelvészetből a népköltészetre és az irodalomra való reflektálás. A populáris kultúra nyelvéről jórészt semmilyen nyelvészeti reflexió nincs (leszámítva néhány nyelvművelő megjegyzést), holott valószínűleg a *rap*, a *slam poetry*, a *valóságshow*-k, valamint a berobbanó közösségi média influenszereinek, *youtuberjeinek* nyelvi világa megérné a folyamatos elemzést. Utóbbi témák egyetemi szakdolgozatokban még felbukkannak, de a nyelvészeti folyóiratok szerkesztőinek ingerküszöbét már nem érik el.

Anyanyelv-pedagógiai írások bőven születnek, lássunk egy véletlenszerű felsorolást: beszédfeldolgozási sajátságok, atipikus fejlődésmenetű gyerekek oktatása, diskurzusjelölők, félspontán narratívák grammatikai szerkesztettsége, nyelvjárási tudat fejlesztése, kétnyelvűek szófelismerési mintái stb. Jóval többet kellene foglalkozni az anyanyelvoktatás kimondottan kritikus, gyakorlati kérdéseivel, hiszen mondjuk már ki végre világosan: tengernyi jó szándékú elméleti, pedagógiai kutatás, publikáció ellenére ma tömegesen jönnek ki az általános iskolákból írni-olvasni, előszóban fogalmazni nem vagy csak alig tudó fiatalok. És szükség lenne a korábban már említett, de nem értékelt tudománytörténeti bújáráskodásokra: jeles elődök pályának kutatására és bemutatására, mert a felejtés már szakmán belül is óriási. Az ország legjobb tudományegyetemén minden évben megkérdeztem magyar mesterszakos hallgatókat,

Hétköznapi nyelven –
Budapesti utcakép
feliratokkal 1984-ben
(Fortepan / Makovecz Benjamin)

Alapító atya –

Gróf Széchenyi István szobra
(Engel József, 1880) a Ferenc József
(ma Széchenyi István) téren,
háttérben a Magyar Tudományos
Akadémiával, 1890
(Fortepan / Budapest Főváros
Levéltára / Klösz György fényképei)

hogy mit tudnak Károly Sándorról, Deme Lászlóról, Benkő Lorándról, Szépe Györgyről – kiderült, semmit. Gombocz Zoltán nevén pedig csak fölnevettek. Pedig ahol megszűnik egy tudományág érdeklődése a saját múltja iránt, ott a tudomány arra van ítélve, hogy folyamatosan föltalálja a melegvizet, esetleg a spanyolviaszt.

KÖZÖSSÉGI NYELVTUDOMÁNY

Jóval több konferenciát rendeznek manapság, mint harminc évvel ezelőtt. Ám az ezzel kapcsolatos beszámolók, reflexiók szinte teljesen kivesztek a folyóiratokból. Ennek oka éppen a tengernyi konferencia (mindegyikről beszámolni lehetetlenség), de az is, hogy az ilyen beszámolót az érintetteken kívül senki nem méltat figyelemre. Pedig a tudományhoz hozzátartozna a különféle szellemi és személyi „mozgások” követése: ki, mikor, mit kutat, miről ad elő. Ugyanez a hiány tapasztalható az ismertetések-kritikák körében is. Arról már szóltam, hogy az ismertetéseket nem értékeli a tudománymetria. Pedig a kritika gesztusa és műfaja az elengedhetetlen tudományos dialógus (vélemény-ütköztetés, álláspontok pontosítása, módosítása) nélkülözhetetlen eszköze. Kritika nélkül nincs hatékony társadalmi és tudományos működés. Persze olyan társadalmi és tudományos közegben, ahol senki sem tűri a bírálatot, viszont minden a zabolátlan érzelmek hangoztatásáról szól, elég nehéz érveken

alapuló, megfontolt bírálatot írni. S ahogy a tespedő társadalmakban szokott lenni, bírálat csak „lefelé” lehetséges, fölfelé csak dicsérni szabad.

A konferenciabeszámoló, könyvismertetések is erősítik egy tudomány közösségi jellegét. De mit látunk (egyébként nemcsak hazai terepen, hanem szinte mindenhol)? A konferenciák kiüresedtek, a hivatkozás haveri-táskahordozói alapon megy (csak fölfelé), a megnövekedett tudományos szakirodalmi túlterhelés miatt a legtöbben nem olvasnak, nem követik a szakmai közéletet, publikációkat, visszhangtalanok a gondolatok. Legfőljebb akkor van visszhang, ha valamin fel kell háborodni (például kritika éri a kialakult hierarchiát). Senki nem vásárol szakkönyvet, ha esetleg kap, akkor belenéz, de akkor se biztos. Három eset ezzel kapcsolatban. Egyik fontos munkám megjelenésekor körlevelet küldtem félszáz szakmabeli kollégának, hogy szívesen ajándékozik nekik az új könyvemből, csak jelezzenek vissza, hogy igényt tartanak rá, mert nem akarok fölöslegesen könyveket postázni. Félszáz kollégából egyetlen ember tartott igényt a szakmájához is kapcsolódó ajándék-könyvre! Egy másik alkalommal éppen a nyomdából hozták a könyvemet, örömmel bontogattam, egy jelesnek tartott (szakmai kitüntetésekkel és rangokkal elhalmozott) kollégám meglátta, nézegetni kezdte. Azt hittem érdeklí, rögtön a kezébe nyomtam egyet. Két hónappal később a hivatali szobájában kerestem föl, s azt láttam, hogy az ablak alatt egy óriási könyvhegy emelkedik odahajigált könyvek-ből, s ott van köztük az én könyvem is. Egyszer egy kísérletet végeztem. Egyik kollégámnak az asztalára tettem új könyvemet, mellé egy cetlit, hogy szeretettel küldöm. Ahogy illik, *e-mail*ben udvariasan megköszönte. A könyv azonban érintetlenül porosodott még fél év múlva is az asztalán (nem nagyon járt be az egyetemre, legalábbis a tanári szobájába). Ekkor visszavettem a könyvet, és vártam, hogy jelezze, eltűnt. Ez két éve volt, természetesen azóta se jelzett semmit. Föl se tűnt neki, hogy egy szakmájába vágó ajándékkönyv eltűnt az asztaláról. Egyébként lehet, hogy sokat segítene, ha a könyveket szerzői név nélkül jelentetnénk meg, és csak – mondjuk – két év múlva hoznánk nyilvánosságra, hogy valójában kinek is a művéről van szó. Ebben az esetben nyilván nyitottabban fordulnának új könyvek iránt, bár ezzel kapcsolatban is kétségeim vannak. Sok kolléga munkássága kimerül egyetlen saját témájának évtizedeken át való és természetesen sehová sem vezető boncolgatásában.

Utolsó példám az utódokról szól. Sok egyetemi hallgatót segitettem hozzá publikációhoz. Általában hálásak érte (van közöttük olyan, aki azóta egyetemi tanár lett). Ám legutóbb azt tapasztaltam, hogy a frissen megjelent publikációk tiszteletpéldányaiért nem jelentkeznek. Az értesítés kiment a megjelenésről, a hallgatók egy része eltűnt, nem jelzett vissza, s nem kereste a megjelent kiadványt.

De hogy valami pozitívumot is mondjak. Kezdeményezője voltam az internetnyelvészethoz, alakult is egy kis tudományos csapat. Kis csapatomból ma már szinte mindenki különböző egyetemeken vezető beosztásban van. A nyelvész szakma kezdetben ellenkezett, volt, aki gúnyolódott, a témát komolytalannak tartotta. Ám a kezdeti ellenérzéseken már túl vagyunk, ezt a témát be tudtuk vinni a tudományos életbe. Az ellenkezők most persze azt mondják, hogy a téma fontos, de nem úgy, ahogy mi csináljuk. Az nem fontos, és nem jó. Jó csak az, ahogy ők csinálnák. A másik pozitívum, hogy a *Magyar Nyelvőr* szerkesztősége 2022-től minden mai tudánymetria elvárásnak megfelelően számos, a tudomány számára fontos műfajt visszahozott, illetve bevezetett (interjú, szó- és szólásmagyarázatok, könyvszemle, A *Nyelvőr* posztája, *Nyelvőr*-hírmondó, Új szavak, kifejezések), valamint tematikus, egymásra reflektáló összeállításokat is közöl (évfordulókhoz kapcsolódva: Gárdonyi, Madách, Petőfi, Jókai; jogi nyelv; digitalizáció, pedagógia és lingvisztika; mesterséges intelligencia és nyelv). Tehát van igény a sokszínű nyelvészetre, és ezt még a nemzetközi minősítés is visszaigazolta.

A *Magyar Nyelvőr* 2020-ban került a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságához (a társaság egyik alapítója Lőrincze Lajos, aki 40 éven át magának a legendás lapnak is szerkesztője volt). 2022-től új szerkesztőség készíti a lapot.

**vissza kell állítani
a tudomány
közösségi jellegét**

Ezzel nem értett egyet az MTA Nyelvtudományi Bizottsága, ezért a lapot levette a minősített tudományos lapok listájáról; sőt az egyik nyelvész akadémikus ironikus hangvétellő írásban határolódott el tőle.¹¹ Csakhogy az új szerkesztőség munkáját a független nemzetközi minősítő, a Scopus másként értékelte: Q3-asról Q2-es fokozatra emelte. Természetesen a független nemzetközi minősítés sokkal jobban számít, mint az MTA bizottsága által kreált saját lista. Az egyik világbajnokság, a másik legfőbb megyei.

MÁR SZÉCHENYI IS ÉSZREVETTE

Az MTA akadémikusai tehát itt is elvetették a súlykot. Mint már annyiszor. Belterjességükre, bezárkózásukra vonatkozó kritikára már az egyik (fő) alapító, Széchenyi István is felfigyelt:

„Mit ér s mit használhat oly intézet [...] mely négy fal közt, és ekképp a világtul és közélettől elszigetelve, jobbadán csak szokat gyárt, mondatokat simít, beszédköröket illeszt; mert bármily tökélyre vigye is a nyelvet, nemzetiségünk biztosítására és feldicsőítésére bizony vajmi kis haszonnal járuland mégis, minthogy mindaddig, míg nyelvünk nem terjed, s a palotáktul kezdve, a lakosok minden árnyéklatin és színezetin keresztül áltáljánossá nem válik, mindaddig segítve rajtunk bizony nem lesz; nyelvterjesztő tanodákat kellett volna tehát inkább állítani, mint filológiai tudós társaságot alkotni, tanítókat képezni inkább, kik elszélesztve a hon külön ajkú népségei közt a magyar nyelvet terjeszték vala, mintsem oly intézetet szerkeszteni, mely egyedül tudósokat egyesít, s egyedül szógyártókat nyugpénzel.”¹²

Majd később így szólt: „Valami gyakorlatira kellett volna egyesíteni erőnket, olyasra, mi az életbe vág, s nem valamire, minek legjobb esetben is csak szó és szó marad eredménye.” Széchenyi egyébként a fő problémát az emberek közötti kommunikáció megszakadásában, a félreértésben látta:

„Miből támad emberek közt legtöbb zavar és ekképp legtöbb nyomorúság? – kérdelem. Tán abbul, mert szívtelenek, rosszak? Valóban nem; hanem legfőképp azon felette egyszerű okbul, mert nem értik egymást. Száz eset közt tán nincs tíz, hol valami kifejlett bajnak alapját szántszándékos gasság tenné; félreértés, ebből eredő szenvedély, ezt követő bosszú, s innen folyó gyűlölet és rosszakarat, meg vakság képzi szinte minden emberi nyomornak sarkalatát, azaz: hogy nem értik egymást. De ugyan miért nem értik egymást? Legfőképp azért, mert az emberi nyelv – s itt egy nyelv sem érdemel tökéletes kivételt – oly kevéssé kiképzett, oly kevéssé határozott, hogy nem ritkán egyetlenegy rosszul definiált szó még a legrégibb jóbarátokat is rögtön heves és engesztelhetlen ellenségekké változtatja.”

Széchenyi megfogalmazta a korrekciót, aminek lényege a magyar nyelvnek és kultúrának „olvasztótégelyként” való lehetséges szerepe:

„Képzeljünk magunknak habár csak egymillió főből álló nemzeti családot, melyben annyi értelmi súly, polgári erény, szép szokás, ízlési varázs, kiművelt tudomány, életbölcsség, gyakorlati tapintat, s több efféle elsőbbség volna felhalmozva, miképp mindenben segédkezet, helyes útmutatást,

11 „A Magyar Nyelvőr szerkesztése 2022 januárjától [helyesen: 2020-tól] méltatlan eljárásban az alapító Magyar Tudományos Akadémiától független intézményhez került. A Magyar Nyelvőr néven 2022-ben megjelent négy folyóiratszám törölte a százötven évnyi szakmai színvonalat és elhívottságot, megtörte a tudományos folytonosságot. A négy lapszámban 26-ból 15 cikk nem nyelvész, nem szakember tollából származik, többek között gépészmérnök, villamosmérnök, közgazdász szakértő, agrármérnök és rehabilitációs foglalkoztató kíván nyelvi kérdésekben laikus eligazítást adni.” (TOLCSVAI NAGY GÁBOR: A Magyar Nyelvőr 150 éves történetének korszakai = *Nyelv, kultúra, tudomány. Köszöntő kötet a Magyar Nyelvőr alapításának 150. évfordulójára.* szerk. TOLCSVAI NAGY GÁBOR – LACZKÓ KRISZTINA – TÁTRAI SZILÁRD, ELTE Eötvös, Bp. 2023. 303.)

12 SZÉCHENYI ISTVÁN: *A Magyar Akadémia körül.* [1842] <<https://mek.oszk.hu/01000/01072/01072.htm>> (a további idézetek is mind ebből a kiadásból származnak)

bölcs tanácsot tudna adni, minden készítményei tökélyen volnának végezve, körében akaratlanul is jól és kellemesen érezné ki-kí magát, mert mind családi, mind társasági viszonyai bájteliak volnának, s mely mintegy bölcsője s kincstára volna minden emberi találmánynak és előmenetelnek, intézményeinek jótékony voltát pedig ki-kí egyiránt éldelhetné.”

Széchenyi kora a múlté, de tisztánlátására ma is szükség lenne. Az MTA jelen formájában „alapját vesztett felépítmény”, amelynek újra kellene gondolnia szerepét, hogy valóban „a nemzet tanácsadója” s nem valamiféle belterjes, okoskodó, egyes tudományos területekbe, kérdésekbe felszínesen (és kellő körültekintés nélkül) belekapó és társadalmi elkötelezettségét pusztán felhívásokban és közleményekben demonstráló intézmény. Talán a legfontosabb feladata a tudomány körüli érdeklődés megteremtése, a tudomány népszerűsítése, okos kommunikációja lehetne – aminek jelenleg ellentmond, hogy az MTA akadémikusai többnyire mélyen lenézik a tudománynépszerűsítő szakembereket, s mint ahogy láttuk, az olyan törekvéseket, amelyek egyes tudományterületek sokoldalúságát, sokszínűségét tartják fontosnak. Ehhez alapos szemléletváltásra lenne szükség, a sokszínű tudományos munkát pedig a kutatóintézetekre és az egyetemre kell bízni.¹³ És jó lenne, ha lennének olyan akadémikusok (például a nyelvészek között), akik világos nyelven meg tudnák szólítani az embereket, vagy ha mégsem, mert szaktudományuk szaknyelvének (metanyelvének) foglyai, legalább hagynák azokat, akik nem akadémikusként mégis képesek erre.

Hankiss Elemér a ’80-as években több nagy visszhangot kiváltó írásában hiányolta a közösségeket.¹⁴ Újra és újra megjelentette munkáit, mert a közösségek a rendszerváltozás után sem akartak létrejönni. A tudományos közösségek inkább osztódni kezdtek, egyre apróbb szekértáborokká, sőt már külön kis egókra estek szét (ahogy a társadalom is). Innen kellene mindent újraépíteni. Jó lenne, ha az a színes, érdekes, hasznos, társadalmilag elkötelezett tudomány, azon belül nyelvészet, amelyet eleink képviseltek, nem halna ki teljesen. Ennek a *lélektan* nyelvészettnek az elméleti alapjairól – Szilágyi N. Sándor nyomán – már korábban is írtam, de munkatársaimmal a *Magyar Nyelvőr* című folyóiratban folytattam a „közösségi” jelzővel ellátott más tudományterületek mintájára a *közösségi nyelvészet* részletes kidolgozását, és meglévő gyakorlati példákkal való bemutatását is.¹⁵ A sok módszertani, gyakorlati cselekvésből hadd emeljek itt ki csak egyet: a 2023-ban elindult, országjáró anyanyelvi pikniket, amely már több tucat településen járt, iskolában, könyvtárban, színházban, sőt még javító-nevelő intézetben is; valamint 2025 nyarán egy balatoni strandon is nagy érdeklődést keltett „villámcsődület” formájában (lásd a www.e-nyelv.hu oldalt).

Írány tehát a tudomány sokszínűvé és közösségivé tétele, Széchenyi gondolata, a kor szükséglete nyomán – s ezt a nyelvészetben már el is kezdtük, például öt éve, a sokszínűvé vált és a nemzetközi elismertségben is előre lépett *Magyar Nyelvőr* kapcsán. Ez nagyon nem tetszik az MTA nyelvész akadémikusainak. Ahogy említettem, levették a lapot az MTA tudományos lapjainak listájáról (utána viszont a nemzetközi minősítés felértékelte a lapot). Mivel az MTA 2011-ben „elhagyta”, azaz az új médiatörvény előírásával ellentétben nem jegyezte be a *Magyar Nyelvőrt*, a lap az NMHH és a Médiahatóság jóváhagyásával 2019-ben a Magyar Nyelvtudományi Társasághoz, majd 2020-ban jelenlegi tulajdonosához került. 2024-ben az MTA polgári pert indított a *Magyar Nyelvőr* korábban általa elhagyott tulajdonjogának, valamint nyilván a lap szintelen, MTA által uralt korszakának, az általa vallott száraz tudományos elvek szerinti visszaállítása érdekében. ■

az MTA
akadémikusai
elvetették a súlyot

13 BALÁZS Géza: *Táskahordozók akadémiaja*. Látószög blog, 2025. április 23. <<https://latoszogblog.hu/aktualis/taskahordozok-akademija>>

14 HANKISS Elemér: *Közösségek válsága és hiánya = Uő.: Társadalmi csapdák. Diagnózisok*. Magvető, Bp. 1983.

15 BALÁZS Géza: *Lélektan nyelvészet = A nyelv mint lelkünk tükré. Szavak, szövegek, gondolatok*. szerk. NAGY Sándor István, MTA Modern Filológiai Társaság, Bp. 2022.; BALÁZS Géza: *Folklor és nyelv. Folklor, művészet, irodalom, nyelv. Folklorlingvisztikai tanulmányok*. IKU, Bp. 2022. és BALÁZS Géza – MINYA Károly – PÖLCZ Ádám: *Közösségi nyelvészet. Magyar Nyelvőr*, 2025/4.